

Голові разової спеціалізованої вченої ради
з присудження ступеня доктора філософії
у Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка
доктору педагогічних наук, професору
МИРОНОВІЙ Світлані Петрівні

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента, доцента
кафедри логопедії Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка**

СТАХОВОЇ Лариси Львівни

**на дисертаційну роботу «Формування лексико-семантичних умінь у
старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення**

засобами екологічного виховання»

ЛУКАЧОВИЧ Галини Олександрівни

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Актуальність теми дисертаційної роботи. Загальновідомо, що успішний перехід від дошкільної освіти до навчання в молодшій школі потребує максимального розвитку мовленнєвої компетентності дитини, яка включає і лексико-семантичні уміння, що обґрунтовано дисертанткою у вступі.

У дисертаційному дослідженні розкрито специфіку лексичного розвитку дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, що характеризується недостатнім словниковим запасом, обмеженістю мовленнєвих операцій, звуженням семантичних полів і труднощами у процесах узагальнення, категоризації та вербалізації

індивідуального досвіду. Ці чинники ускладнюють засвоєння знань про навколишній світ, зокрема природничо-екологічного змісту, та негативно впливають на розвиток пізнавальної активності дітей.

Актуальність обраної тематики зумовлена потребами сучасної дошкільної освіти, у якій екологічне виховання визнається одним із пріоритетних напрямів формування особистості. Саме в дошкільному віці закладаються основи екологічної свідомості, ціннісного ставлення до природи, відповідальної поведінки, що потребує доступного мовленнєвого супроводу, зокрема для дітей з мовленнєвими порушеннями. У цьому контексті виникає необхідність інтеграції мовленнєвої та природничо-екологічної складових у корекційно-розвитковій роботі. Формування лексико-семантичних умінь на основі природничо-екологічного змісту сприяє не лише збагаченню словникового запасу дошкільників із ЗНМ, але й активізує їх пізнавальну та мовленнєву діяльність, створює передумови для повноцінної соціалізації. Отже, обрана тема дослідження повністю відповідає сучасним освітнім запитам і має значну практичну значущість, що підтверджує її високу актуальність.

Дисертаційне дослідження Лукачович Галини Олександрівни розширює та збагачує теоретичний та практичний доробок вивчення та розв'язання проблеми формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення, зокрема: розроблено адаптовану до досліджуваного контингенту методику експериментального дослідження та визначено критерії формування лексико-семантичних умінь засобами екологічного виховання; досліджено особливості лексичного розвитку дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення; визначено екологічну грамотність фахівців як передумову формування природничо-екологічної лексики у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічне забезпечення формування лексико-семантичних умінь засобами екологічного виховання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема роботи відповідає науковій темі кафедри спеціальної та інклюзивної освіти: «Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в спеціальній та інклюзивній освіті» (номер державної реєстрації 0122U000520). Уточнена тема затверджена за засіданні вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка від 28 грудня 2023 року (протокол № 14).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше: обґрунтовано зміст поняття «природничо-екологічна лексика»; досліджено рівні володіння мовно-мовленнєвими засобами природничо-екологічного змісту та описано труднощі засвоєння природничо-екологічної лексики дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення; здійснено порівняльний аналіз рівнів сформованості лексико-семантичних умінь у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення та типовим розвитком мовлення; визначено педагогічні умови формування лексико-семантичних умінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання; розроблено та апробовано методику формування лексико-семантичних умінь у дошкільників старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання. Автором уточнено поняття «лексико-семантичні уміння»; наукові положення про розвиток лексико-семантичної ланки мовлення у дошкільників з мовленнєвим дизонтогенезом; уявлення щодо особливостей опанування лексико-семантичних умінь старшими дошкільниками з типовим розвитком мовлення та загальним недорозвиненням мовлення. Подальшого розвитку набули теоретико-методичні підходи щодо формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників з ЗНМ; дидактичний інструментарій для забезпечення корекційно-розвиткової роботи з цією категорією дітей.

Практичне значення дисертаційної роботи. Г. О. Лукачович розробила методику дослідження лексико-семантичних умінь у старших

дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання та педагогічне забезпечення формування в них лексико-семантичних умінь. Результати наукового дослідження можуть бути використані психолого-педагогічними спеціалістами та для подальших наукових досліджень, а також для підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Результати дослідження було оприлюднено у 26 наукових публікаціях, серед яких 6 статей надруковано у наукових фахових виданнях України, а 20 праць мають апробаційний характер. Географія участі у наукових конференціях різного рівня підтверджує належний рівень наукової комунікації та дозволяє стверджувати про повноцінну апробацію основних положень дисертації. Г.О. Лукачович результати дослідження представила на 4 міжнародних, 5 всеукраїнських науково-практичних конференціях, 6 конференціях закладів вищої освіти

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення. Аналіз структури та змісту дисертаційного дослідження Г. О. Лукачович свідчить про його завершеність, наукову цілісність і відповідність чинним вимогам до оформлення наукових кваліфікаційних праць. Робота вирізняється чіткою логіко-структурною організацією матеріалу, послідовним і системним викладом теоретичних, методичних та емпіричних положень дослідження, узгодженістю між його метою, завданнями, змістовим наповненням і висновками.

Структура дисертації охоплює вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (302 позиції, з яких 56 – іноземними мовами), а також додатки. Основний зміст викладено на 192 сторінках, загальний обсяг роботи становить 336 сторінок. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, чітко сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічні підходи

та методи дослідження, визначено особистий внесок дисертантки, наукову новизну та практичне значення результатів.

У першому розділі дисертації проведено ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із ЗНМ. Уточнено сутність поняття «лексико-семантичні уміння», окреслено зміст і структурні компоненти лексичного розвитку у дітей з типовим і порушеним мовленнєвим розвитком. Авторкою послідовно і міждисциплінарно обґрунтовано, що формування лексико-семантичних умінь пов'язане з оволодінням значеннями слів у межах різних семантичних груп, засвоєнням лексичної сполучуваності та розвитку навичок мовленнєво-сміслової діяльності.

Окрему увагу приділено аналізу труднощів лексичного розвитку у дітей із ЗНМ, що виявляються в обмеженості словникового запасу, звуженні семантичних полів, недостатності узагальнень і класифікацій, зниженій здатності до вербалізації пізнавального досвіду. Зазначені особливості, як доведено, ускладнюють формування уявлень про навколишній світ. На основі теоретичних узагальнень обґрунтовано потенціал екологічного виховання як ефективного засобу впливу на лексико-семантичний розвиток дітей із ЗНМ. Авторка доводить, що інформація природничо-екологічного змісту, зважаючи на емоційно-ціннісний її характер для дошкільників, здатна стимулювати мовленнєву активність, сприяти розширенню словника, поглибленню смислових зв'язків між словами, формуванню категорій, узагальнень і логічних зв'язків. Проаналізовано педагогічний інструментарій з формування лексико-семантичних умінь у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення: висвітлено особливості дидактичної гри природничо-екологічного змісту для розвитку дошкільника з ЗНМ, зокрема і можливості дидактичної комп'ютерної гри. Таким чином, зміст першого розділу переконливо демонструє високий рівень теоретичної підготовки дисертантки, глибоке розуміння проблеми, що стало методологічним підґрунтям для подальшого емпіричного дослідження.

Констатувальний етап дослідження, докладно висвітлений у другому розділі дисертації, спрямований на експериментальне вивчення рівня сформованості лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із типовим мовленнєвим розвитком та дітей із загальним недорозвиненням мовлення. У межах цього етапу авторкою представлено методику діагностики досліджуваного феномену, обґрунтовано підходи до оцінювання рівнів сформованості лексико-семантичних умінь, розроблено відповідні критерії, компоненти та показники. Додатково проведено аналіз екологічної грамотності педагогів як одного з чинників, що впливає на ефективність формування природничо-екологічної лексики у дітей з ЗНМ. Результати опрацьовані кількісно та якісно.

На формувальному етапі експериментального дослідження було науково обґрунтовано та практично апробовано педагогічне забезпечення формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання.

Розроблено модель педагогічного забезпечення, яка включає три взаємопов'язані блоки: методологічний (визначено мету, завдання, педагогічні принципи й підходи до формування умінь), змістовий (впроваджено два етапи: підготовчо-корекційний та основний) та контрольний (передбачено діагностичні зрізи і визначення динаміки розвитку лексико-семантичних умінь у дітей з ЗНМ).

Методика реалізації педагогічного забезпечення передбачала активне використання засобів екологічного виховання, зокрема: дидактичних ігор природничо-екологічної тематики, тематичних бесід, розповідей, казок тощо. Автором створено та інтегровано у корекційно-розвитковий процес дидактичні та інтерактивні ігри, мовно-мовленнєві й нейровправи, побудовані на природничо-екологічному матеріалі, що стимулюють пізнавальну і мовленнєву активність дітей. Результати педагогічного експерименту підтвердили ефективність запропонованої методики: відбулося статистично достовірне зростання кількості дітей із середнім і високим

рівнем сформованості лексико-семантичних умінь, зменшилася частка дітей із низькими показниками. Надійність результатів підтверджена обробкою даних методами математичної статистики. Дисертація не містить фактів академічного плагіату, що підтверджено відповідними результатами перевірки.

Дискусійні положення та зауваження. Незважаючи на високий науковий рівень дослідження, окремі положення викликають наукову зацікавленість та потребують уточнення або подальшого розширення. Вони можуть бути враховані автором у подальшій науково-дослідній та практичній діяльності.

1. У другому розділі дисертації представлено ґрунтовний аналіз екологічної грамотності фахівців як важливої передумови формування природничо-екологічної лексики у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. Водночас, у змісті формувального етапу дослідження не простежується логічного продовження цієї лінії у вигляді конкретизованих заходів, що спрямовані на підвищення рівня екологічної обізнаності педагогів або на врахування її змін у динаміці дослідження. Це питання, на наш погляд, потребує додаткового уточнення або подальшого розвитку в межах наступних досліджень.

2. Опис методики оцінювання сформованості лексико-семантичних умінь у дисертації видається надмірно ускладненим через велику кількість структурних елементів: критеріїв, компонентів та показників. Така деталізація, хоча й свідчить про глибину опрацювання інструментарію, утруднює сприйняття й практичне застосування методики. Доцільним було б подати узагальнену схему або приклади інтерпретації результатів для полегшення розуміння процесу оцінювання сформованості лексико-семантичних умінь.

3. У формувальному експерименті передбачено використання онлайн-ігор як одного з методичних інструментів, що є безперечно сучасним і мотиваційно привабливим для дітей. Водночас, з огляду на те, що в багатьох

зкладах дошкільної освіти досі відчувається обмежений доступ до стабільного інтернет-з'єднання або цифрових пристроїв, відсутність стабільного Інтернету під час організації навчального процесу в укриттях закладів дошкільної освіти, доцільним було б доповнити методичний арсенал альтернативними офлайн-варіантами цих ігор. Це зробило б запропоновану методику ще більш універсальною та придатною для широкого впровадження в різних умовах.

Водночас наявні зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку змісту дисертації, не знижують її наукової та практичної значущості, а навпаки – підкреслюють потенціал теми та перспективність подальших розвідок у даному напрямі.

Загальна оцінка дисертаційного дослідження. Ураховуючи викладене, слід зазначити, що дисертаційна робота «Формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання» є самостійним, завершеним, теоретично і практично значущим науковим дослідженням, яке відповідає актуальним запитам сучасної спеціальної освіти.

Дисертація відповідає вимогам, визначеним Міністерством освіти і науки України та Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор - Галина Олександрівна ЛУКАЧОВИЧ - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії Сумського
державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

Лариса СТАХОВА

ПИС Стахової Лариси
засвідчую

секретар
Ольга Сидба

20

р.